

E H Carr

Kommunistiska internationals program

Detta är kapitel 46 i E. H. Carrs *Socialism in one country*, del 3.

Översättning: Martin Fahlgren.

På marxistarkivet finns fler artiklar och dokument som belyser programdebatten i Komintern – se lästipsen allra sist. I noterna nedan har de flesta av de ursprungliga noterna behållits, men många har även kompletterats med svenska referenser eller engelska versioner av refererade källor – förutom ryska använder Carr för det mesta tyska dito.

/ MF

Man hade alltid antagit att Komintern själv, liksom dess medlemsorganisationer, förr eller senare måste ha ett program som redogjorde för de principer som det byggde på och den politik som man ville främja. Men frågan uppstod inte i konkret förrän sommaren 1922, när EKKI:s [Kominterns exekutivkommitté] andra utvidgade möte den 11 juni utsåg en kommission bestående av trettio tre personer som skulle utarbeta Kominterns program och samarbeta i utarbetandet av de enskilda partiernas program: delegaterna i denna kommission skulle komma från Sovjetunionen, Tyskland, Frankrike, Italien, Tjeckoslovakien, USA, Japan, ett skandinaviskt land och ett land på Balkan. EKKI:s resolution uppmanade också partierna att utan dröjsmål utse kommissioner för att utarbeta sina program.¹ När kommissionen sammanträdde den 28 juni 1922 uppstod omedelbart en radikal meningsskiljaktighet om programmets karaktär. Radek, med stöd av Klara Zetkin, hävdade att det som krävdes var ”ett program med övergångskrav som skulle fungera som en hävstång för åtgärder som ledde till proletariats seger”, tillräckligt brett för att ta hänsyn till de olika förhållandena i olika länder. Den teoretiskt sinnade Bucharin invände att detta var taktiska frågor som inte alls hörde hemma i programmet. Programmet skulle behandla teorin om kapitalism och imperialism, kommunismens maximala program, de ”väsentliga kraven under den politiska diktaturens period” och kanske relationerna mellan kommunistiska partier och andra partier. Denna allmänna del av programmet skulle vara gemensam för alla partier; dessutom kunde varje parti ha en specifik del som behandlade Radeks taktiska frågor. Zinovjev var försiktig och uttryckte tvivel om möjligheten att upprätta ett gemensamt program, men drog slutsatsen att något borde göras för att generalisera erfarenheterna från Sovjetryssland och världsrevolutionen fram till dess.²

Trots att kommissionen höll ytterligare möten lyckades man inte bryta detta dödläge, och när Kominterns fjärde kongress sammanträdde i november 1922 hade man inte lyckats åstadkomma någon rekommendation för ett program, utan i stället presenterades tre preliminära programutkast från Bucharin, Varga och Thalheimer,³ varav de två sistnämnda skilde sig kraftigt från det första i den huvudsakliga frågan om i vilken utsträckning programmet skulle

¹ *Internationale Presse-Korrespondenz*, nr 49, 16 juni 1922, s 365. [Engelskspråkiga: [International Press Correspondens nr 51](#), s 377-8 innehåller en artikel om det utvidgade EKKI-mötet av Matias Rakosi som tar upp programfrågan m m]

² Rapporten från mötet den 28 juni 1922 skickades ut till partierna den 4 juli 1922 och finns bevarad i Humbert-Droz-arkivet 0359; inga rapporter från senare möten har hittats.

³ Bucharins utkast finns i *Internationale Presse-Korrespondenz*, nr 222, 21 november 1922, s 1581-8 (och på ryska i N. Bucharin, *Atoka* (1924), s. 285-303) [på engelska: [Program of the Communist International \(Draft\)](#)], Vargas och Thalheimers i *Kommunistitjeskij Internatsional*, nr 22, 4 november 1922, spalterna 6141-62; detta nummer innehöll också ett preliminärt program för KPD som utarbetats av partiets programkommission på grundval av Thalheimers utkast [[Draft of a Communist Program](#)].

begränsas till de grundläggande målen och principerna för världsrevolutionen, och hur mycket utrymme, om något, som skulle ägnas åt krav som är karakteristiska för övergångsperioden till socialismen och åt ”delkrav” som ställs av den dagliga praktiken hos partier anslutna till Komintern. Utöver de tre programutkasten hade kongressen också fått ett preliminärt program utarbetat av det bulgariska kommunistpartiet, och artiklar om ämnet av Varga, Rudas, Rappoport och Šmeral hade publicerats.¹ Kommissionens arbete hade också provocerat fram ett svar från det italienska partiets centralkommitté, som avvisade införandet av taktiska frågor med motiveringen att varje parti måste lösa dem på egen hand.²

Det omedelbara ödet för dessa olika dokument avgjordes av Lenins tal på kongressen.³ En stor del av talet ägnades åt en analys av NEP – ett ämne som var nära förknippat med kontroversen om övergångspolitikens plats i Kominterns program. Under sin diskussion om NEP som en ”reträtt” nämnde Lenin i förbigående programutkasten:

Personligen anser jag att vi gjorde bäst om vi nu behandlade alla program endast i allmänhet, så att säga i första läsningen, och lämnade dem till tryckning, men inte fattade det avgörande beslutet nu och inte under innevarande år. ... [bl a] därför att vi [har] nästan inte alls tänkt över frågan om en eventuell reträtt och säkerställandet av denna reträtt.⁴

Lenins personliga åsikt var vid denna tidpunkt bindande, och när Bucharin några dagar senare lade fram sin rapport om programmet var det redan accepterat att kongressen inte skulle fatta något beslut och att frågan var öppen för diskussion. Bucharins programutkast var indelat i fyra huvudkapitel: (1) det kapitalistiska samhället, (2) arbetskraftens befrielse och det kommunistiska samhället, (3) störtandet av bourgeoisin och kampen för kommunismen, och (4) vägen till proletarietets diktatur. Bucharin ägnade större delen av sitt tal åt en analys av det första kapitlet och betonade särskilt att NEP, som hade återställt den ”ekonomiska rationaliteten” efter krigskommunismens omvälvningar, var ett nödvändigt steg på vägen mot socialismen. När han talade om vad han kallade ”allmänna taktiska” problem gjorde Bucharin sitt mycket kritiserade uttalande om lämpligheten i att bilda ”militära allianser med borgerliga stater” och om kommunisternas plikt att i en borgerlig stat som är allierad med en proletär stat ”bidraga till de två allierades” seger.⁵ Han övergick sedan mer kortfattat till de alternativa förslagen och tog skarpt avstånd från dem (han nämnde Radek, Šmeral och Varga, men inte Thalheimer, som delade samma åsikt), som ville införa omedelbara taktiska krav i programmet, såsom enhetsfronten, arbetar- och bonderegierung och så vidare. Varga hade sagt att det vore fejt att utesluta dessa frågor, men Vargas mod var ett ”opportunistiskt mod”. Tre gånger under sitt tal använde Bucharin det nedsättande epitetet ”opportunist” om kravet på att ta med taktiska frågor: detta, sade han, skulle kunna innebära att programmet ändrades varannan vecka. Han kritiserade det tyska programutkastet (än en gång utan att nämna Thalheimer) för att vara för konkret, för ”europeiskt” och för långt, och avfärdade kortfattat det bulgariska utkastet.⁶ Vid talets slut stod det klart att framtida diskussioner skulle behöva fortsätta på grundval av Bucharins utkast. Thalheimer betonade i sitt svar sina meningsskiljaktigheter med

¹ Dessa artiklar publicerades i *Kommunistitjeskij Internatsional*, nr 22, 4 november 1922, spalterna 5867–904. [Tyska: [Die Kommunistische Internationale No. 22, 1922](#), s 80-95]

² Detta svar, som uppenbarligen inte publicerades, nämndes av Bucharin i hans tal på kongressen (*Protokoll des Vierten Kongresses der Kommunistischen Internationale (1923)*, s 422; det är oklart om ”rapporten” som i samma passage sägs ha skickats till partierna var en opublicerad rapport från kommissionen eller bara en redogörelse för dess arbete).

³ Om detta tal, se *The Bolshevik Revolution, 1917-1923*, vol. 3, s 439-40. [[Ryska revolutionen del 3](#), s 260-61]

⁴ Lenin, *Sotjinenija*, xxvii, 344. [[Fem års rysk revolution och världsrevolutionens perspektiv](#)]

⁵ Se *The Bolshevik Revolution, 1917-1923*, vol. 3, s. 442. [[Ryska revolutionen del 3](#), s 262]

⁶ *Protokoll des Vierten Kongresses der Kommunistischen Internationale (1923)*, s 404-24. [Bucharins rapport som hölls 18/11 1922 finns i engelsk översättning på MIA: [Report on the Programme of the International and Communist Parties – Fourth Congress of the Communist International](#)]

Bucharin. Han inledde en analys av imperialismen som visade att han var en trogen anhängare av Rosa Luxemburgs teori om kapitalistisk ackumulation;¹ denna teori, som vid denna tidpunkt fortfarande betraktades som en öppen fråga inom det ryska partiet, hade kritiserats av Lenin och förkastats av Bucharin. Thalheimer argumenterade kraftfullt mot Bucharin för att inkludera övergångskrav och ansåg att programmet utan dessa skulle ha "litet praktiskt värde för de västerländska partierna". Den mest pikanta passagen i Thalheimers tal var ett långt citat från Lenin, som hösten 1917 hade argumenterat för att behålla "minimikrav" i det ryska parti-programmet mot Bucharin och V. Smirnov, som ville begränsa programmet till enbart frågan om övergången till socialism.² Slutligen hävdade han att även om NEP var en progressiv åtgärd under ryska ekonomiska förhållanden, skulle det under västerländska förhållanden innebära en tillbakagång och att dess nytta där var högst tveksam.³ Efter att Kabaktjiev hade försökt försvara det bulgariska utkastet föreslog den tyska delegationen formellt att behandlingen av programmet skulle skjutas upp till nästa kongress, och den ryska delegationen begärde ett uppskov på 24 timmar för att överväga sin ståndpunkt.⁴

När programdebatten återupptogs två dagar senare stod det klart att det hade förts ingående diskussioner inom den ryska delegationen, inte om frågan om att skjuta upp beslutet till nästa kongress, vilket var en självklarhet, utan om vilken hållning man skulle inta till de "taktiska" eller "övergångsmässiga" kraven. Bucharins insisterande på att förslaget att inkludera dessa krav i programmet var opportunistiskt hade uppenbarligen skapat irritation, och man beslöt nu att överge den ståndpunkt som Bucharin intagit i sitt första tal och gå med på att inkludera sådana krav.⁵ En deklaration lästes upp för kongressen där man förklarade att kontroversen om övergångskraven hade väckt ett felaktigt intryck av en "principiell opposition" och att förekomsten av sådana krav i de nationella partiernas program, eller försvar av dem i programmets allmänna del, inte skulle betraktas som opportunistisk. Deklarationen undertecknades på den ryska delegationens vägnar av Lenin, Trotskij, Zinovjev, Radek och Bucharin – en imponerande konstellation.⁶ Zinovjev lade nu, på presidietts vägnar, fram en resolution där alla partier som ännu inte hade lämnat in något programförslag ombads att göra detta senast tre månader före nästa kongress. Resolutionen fastställde att den allmänna delen av programmen måste utgöra den teoretiska grunden för alla övergångskrav och delkrav, och förkastade försök att beteckna införandet av sådana krav i programmet som opportunistisk. Bordiga förklarade envist att den italienska delegationen hade instämt i Bucharins tal och skulle ha velat gå vidare med att anta programmet omedelbart. Men denna invändning avfärdades, och

¹ Rosa Luxemburg hävdade i sitt verk *Die Akkumulation des Kapitals* [engelsk översättning: [The Accumulation of Capital](#)] att Marx' demonstration av kapitalismens kollaps, som baserades på hypotesen om en helt kapitalistisk värld, var ofullständig, eftersom kapitalismen kunde fortsätta att upprätthålla sig själv så länge som icke-kapitalistiska sektorer i världen fortfarande var öppna för exploatering; när dessa försvann skulle kollapsen vara oundviklig. Bucharin attackerade vid det utvidgade EKKI-mötet i juni 1923 luxemburgismen för att stå för åsikten "att det vetenskapliga beviset för kapitalismens kollaps endast är möjligt med hjälp av denna teori" (*Rassjirennji Plenum Ispolnitel'nogo Komiteta Kommunistitjeskogo Internatsionala* (1923), s 244). Den ortodoxa bolsjevikiska kritiken gick ut på att den var fatalistisk och därför potentiellt mensjevikisk, eftersom den förutsatte kollapsens oundviklighet och inte tog hänsyn till proletarietets och partiets roll och behovet av en fungerande allians med bönderna och de koloniala folken.

² Det citat som Thalheimer hänvisar till finns i Lenin, *Sotjinenija*, xxi, s 311-12. [[Revision of the Party Programme](#)] (punkt VII), Oct. 1917, *Collected Works*, vol. 26, s 170-71]

³ *Protokoll des Vierten Kongresses der Kommunistischen Internationale* (1923), s 427-40; för detta argument, se s 1045-6 nedan. [s 4]

⁴ *Protokoll des Vierten Kongresses der Kommunistischen Internationale* (1923), s 441-8.

⁵ Enligt ett senare uttalande av Souvarine (*Bulletin Communiste*, nr 8, 11 december 1925, s 118) desavouerades Bucharin av Lenin, som delvis kan ha påverkats av sin egen inställning i oktober 1917 och delvis av sin önskan att ta hänsyn till de utländska delegationernas åsikter, som var starka just då (se *The Bolshevik Revolution*, 1917-1923, vol. 3, s 448). [[Ryska revolutionen del 3](#), s 265]

⁶ *Protokoll des Vierten Kongresses der Kommunistischen Internationale* (1923), s 542.

efter att Zinovjev hade förklarat att en grundlig granskning av dessa frågor vid den aktuella kongressen var omöjlig och att en kort diskussion inte bara skulle vara meningslös utan också skadlig, antogs resolutionen enhälligt.¹

Programfrågan återkom på dagordningen för den tredje utvidgade EKKI-mötet, som ägde rum i juni 1923. De enda nya dokument som hade inkommit under de senaste sex månaderna var programutkast som hade lämnats in av de japanska och brittiska partierna; dessa togs inte på särskilt stort allvar.² Bucharin, som höll det enda anförandet i frågan*, avstod i Thalheimers frånvaro från att återuppta kontroversen om Rosa Luxemburgs teori om ackumulation. Däremot nämnde han tre nya ämnen som hade blivit framträdande sedan den senaste kongressen och som borde få en plats i programmet: inställningen till religion, inställningen till nationalitet (bland de ämnen som diskuterades vid detta möte var Höglunds avvikelser i fråga om religion och "Schlageter-kampanjen"³) och inställningen till den så kallade "röda imperialismen". Den sista frågan uppstod ur Bucharins eget uttalande i programdebatten vid den fjärde kongressen om ingåendet av "militära block med borgerliga stater". Bucharin försvarade sig genom att hänvisa till Sovjets stöd för Turkiet vid Lausannekonferensen och för Sun Yat-sen i Kina; detta illustrerade "möjligheten till olika kombinationer som alla kan behandlas utifrån den allmänna strategin för de proletära staterna". Han invände mot uttrycket "arbetarimperialism" som Treint myntat i berömmande bemärkelse: en sådan terminologi var mycket missvisande och förvirrande. Efter detta korta tal lade Bucharin fram ett resolutionsförslag om att dessa frågor skulle behandlas i programmet, att partierna skulle uppmanas att lämna ytterligare information och förslag, och att EKKI skulle tillsätta en liten kommission som skulle hålla kontakt med partierna och utarbeta ett slutligt utkast för behandling vid Kominterns femte kongress året därpå. Resolutionen antogs utan ytterligare debatt.⁴

När delegaterna hade skingrats förblev intresset för programmet på en låg nivå,⁵ och återuppväcktes först när den femte Kominternkongressen närmade sig i juni 1924. Dokumentsamlingar om programmet publicerades som förberedelse inför kongressen, men det faktum att nästan alla dokument var från perioden kring den fjärde kongressen i november 1922 visade hur lite framsteg som hade gjorts under mellantiden.⁶ I början av juni 1924 höll programkommissionen flera möten, där Bucharin, Varga, Thalheimer, Klara Zetkin och andra deltog,

¹ *ibid.*, s 542-3. [[Kominterns fjärde kongress](#): "Beslut om Internationalens program", där det bl a sägs att "I de nationella sektionernas program måste klart och bestämt klargöras nödvändigheten av kampen för övergångsfordringarna..."]

² Det japanska programmet upprepade på ett pinsamt sätt Bucharins förkastade utkast och lade till en rad specifika "övergångskrav" från det japanska partiet (*Materialen zur Frage des Programms der Kommunistischen Internationale* (1924), s 274–278). Det är oklart om det brittiska program som godkändes vid CPGB:s sjätte kongress i maj 1924 (*Speeches and Documents: Sixth Conference of the CPGB* (1924), s 35–41) och publicerades i *Communist Review*, v, nr 2 (juni 1924), s 79–103, var det program som lades fram 1923 eller om det var ett senare försök.

* [Bucharins rapport vid mötet finns på engelska: [Report on the Program Question](#)]

³ För Höglund, se s 239–42 ovan [avsnitt om det svenska kommunistpartiet]; för Schlageter-kampanjen, se *The Interregnum, 1923–1924*, s 187–90. [[Mellan Lenin och Stalin](#), s 99-104]

⁴ *Rassjirenyyi Plenum Ispolnitel'nogo Komiteta Kommunistitjeskogo Internatsionala* (1923), s 243-8, 317; Treints artikel om "arbetarimperialism" finns i *Bulletin Communiste*, nr 15, 12 april 1923, s 155.

⁵ Enligt en anteckning i *Kommunistitjeskij Internatsional v Dokumentach* (1933), s 1, "förlöpte diskussionen mycket svagt (utom i Ryssland)". Även bland de ryska ledarna var det bara Bucharin som visade intresse för Kominterns program; Rjazanov hänade den fjortonde partikongressen i december 1925 med sin likgiltighet: "Ingen av er har hört talas om det, ingen av er känner till det" (*XIV S'ezd Vsesoyuznoi Kommunistitjeskoi Partii (B)* (1926), s 690).

⁶ *Material en zur Frage des Programms der Kommunistischen Internationale* (1924); *Le Programme de l'Internationale Communiste: Projets présentés a la Discussion du Ve Congrès Mondial* (1924); en motsvarande rysk volym har inte hittats. Den volym av *Atoka* i vilken Bucharin återpublicerade sitt utkast från 1922 (se s 1038, not 1 ovan) har ett förord daterat maj 1924.

och där de gamla argumenten återupprepades utan någon uppenbar förändring av ståndpunkterna. Varga försökte vända på steken mot Bucharin genom att anklaga honom, i hans hänvisningar till kapitalismens motsättningar, för fatalism ”à la Rosa Luxemburg” och återgick till den tes om superimperialism som Bucharin en gång hade hävdad:

Det är teoretiskt möjligt att det efter flera imperialistiska krig till slut kan finnas kvar en enda imperialistisk stat som dominerar alla andra och därmed uppslukar alla dessa motsättningar.

Bucharin kallade nu detta för en ”rent akademisk prognos” som inte hade någon plats i programmet. Thalheimer återupprepade kravet på övergångskrav, vilket Bucharin, bunden av beslutet som fattats vid den fjärde kongressen, inte längre kunde motstå. Det första mötet avslutades med ett löfte från Bucharin om att utarbeta ett reviderat programutkast för kongressen. Vid samma eller ett annat möte kom diskussionen återigen att handla om NEP:s tillämplighet på andra länder, vilket Bucharin försvarade med kraft:

Utomlands råder uppfattningen att NEP infördes för att bevara makten, och så var det också. Men senare blev vi övertygade om att NEP var mer än en enkel manöver.¹

När Bucharin lade fram sin rapport om programmet för den femte kongressen hade de stora kontroverserna från den fjärde kongressen i stort sett försvunnit. Man hade kommit överens om att inte fortsätta diskussionen om Rosa Luxemburgs teori, som inte var väsentlig för programmet, och kravet på att inkludera övergångskrav hade godkänts. Ett förslag hade lagts fram och godkänts av kommissionen om att Bucharin och Thalheimer under kongressen skulle enas om ett utkast som sedan skulle skickas ut till partierna för synpunkter: det slutgiltiga antagandet av programmet skulle återigen skjutas upp till nästa kongress². Efter att ha meddelat kongressen om dessa överenskommelser behövde Bucharin inte säga mer. Men en avledning hade skapats inför den femte kongressen genom en ”diskussionsartikel” i det tyska partitidningen, skriven av den unge partiets intellektuelle av ryskt ursprung, som under namnet Boris³ fördömde Bucharins åsikter om bönderna (bristande förmåga att skilja mellan olika klasstillhörigheter hos olika kategorier av bönder) och om nationalism (stöd för borgerliga nationalistiska partier och för den borgerliga doktrinen om nationell självbestämmanderätt), och protesterade mot Bucharins påstående om ”den principiella fullständiga tillåtligheten av block mellan proletära stater och vissa borgerliga stater mot andra borgerliga stater”, vilket kunde förpliktiga proletära partier att stödja nationellt försvar även i kapitalistiska länder. Vargas utkast fördömdes som en upprepning av Hilferdings och Thalheimers och rent ”reformistiskt”.⁴ Boris var ingen särskilt viktig eller inflytelserik person. Men han representerade den begynnande ”ultravänster”-trenden inom KPD, en proteströrelse i marxistiska principers namn mot Moskvas ”opportunist”, som hade börjat väcka både indignation och oro bland Kominterns ledare;⁵ och publiceringen av denna artikel i det tyska partitidskriften, vars redaktör Korsch själv var misstänkt för att vara ultravänster, gav den ytterligare betydelse. Bucharin ägnade en stor del av sitt tal åt att motbevisa Boris. Han hävdade att Komintern inte kunde nöja sig med den enkla, till synes radikala diagnosen om kapitalismens slutliga kris. Inom den slutliga katastrofala fas som kapitalismen hade gått in i kunde mindre kriser och återhämtningar fortfarande inträffa. Dessa måste beaktas, och ”delkrav” var oundvikliga. Bucharin inledde ett utförligt försvar av NEP. Det var inte, som de flesta utländska kommunister hade varit benägna att anta, något som det ryska partiet måste be om ursäkt för – en politisk efter-

¹ *Bulletin du Ve Congrès de l'Internationale Communiste*, nr 2, 15 juni 1924, s 2-3; nr 5, 20 juni 1924, s 2. Inga andra protokoll från dessa möten har hittats; rapporterna är uppenbarligen fragmentariska, och andra möten hölls troligen.

² *Protokoll: Fünfter Kongress der Kommunistischen Internationale* (utan datum), 11, s 511–512.

³ Se s 103 ovan. [avsnitt om det tyska kommunistpartiet, finns ej här]

⁴ *Die Internationale*, vii, nr 10–11, 2 juni 1924, s 328–48.

⁵ Se s 112 ovan [avsnitt om tyska KP]

gift som gjordes till småbourgeoisin av ren nödvändighet. Tvärtom var det ”proletariatets enda korrekta ekonomiska politik”, en politik som ”säkerställer produktivkrafternas tillväxt”. Det var krigskommunismen som hade varit ett politiskt drag, dikterat av klasskampens behov mot bourgeoisin. En fullständig socialisering på en gång var omöjlig, både av tekniska och politiska skäl. Krigskommunismen hade inte bidragit till produktionen: den hade inte varit något annat än en rationell konsumtion av befintliga lager. Den hade uppstått ur ”konflikter mellan ekonomisk rationalitet, dvs. nödvändigheten av en ekonomisk politik, och nödvändigheterna och syftena med den direkta politiska kampen”. En planekonomi måste växa organiskt: ”Vi kan bara bedriva planekonomi i den mån den materiella grunden för en planekonomi finns”. Således förblev NEP i Bucharins ögon (även om han inte uttryckte det explicit) den enda vägen till planering.¹ Thalheimer höll i huvudsak med Bucharin, men ansåg det nödvändigt att ”försvara” krigskommunismen: utan det inledande skedet av krigskommunismen skulle NEP i Ryssland ha varit omöjligt, ”eftersom bourgeoisins motstånd måste brytas, radikalt brytas, innan den var beredd att anpassa sig till arbetarklassens ledarskap”.²

Efter dessa tal fördes inga ytterligare diskussioner om programmet under plenarsessionen, och frågan hänsköts tillbaka till kommissionen. Här lade Bucharin fram det utlovade reviderade utkastet.³ Detta diskuterades ingående i kommissionen, och mer än femtio ändringsförslag antogs. Det ändrade utkastet lades fram vid kongressens sista plenarsession. Bucharin förklarade att två passager som hade funnits med i tidigare utkast nu hade utelämnats. Den första gällde ”rätten till röd intervention” för att stödja revolutionen i andra länder (detta, konstaterade han, hade inte utelämnats av teoretiska skäl); den andra gällde ”en mer omfattande diskussion om enhetsfronttaktik och parollen om en arbetar- och bonderegering”. Båda dessa frågor var sådana som sannolikt skulle ha gett upphov till meningsskiljaktigheter. Bucharin föreslog att en liten redaktionskommitté bestående av honom själv, Thalheimer och en annan medlem av den tyska delegationen skulle slutföra det nödvändiga ”tekniskt-litterära” arbetet (programmet skulle utarbetas samtidigt på ryska och tyska och sedan översättas till andra språk), och att EKKI sedan skulle publicera och sprida utkastet och fortsätta diskussionerna med partierna som förberedelse för programmets slutliga antagande vid nästa kongress. En resolution i detta syfte antogs utan diskussion.⁴

Det programutkast som framkom vid den femte kongressen och som ingick i dess resolutioner⁵ följde i huvudsak Bucharins utkast från 1922. Det första kapitlet förblev oförändrat. Det andra kapitlet uppdaterades endast genom att man infogade korta hänvisningar till ”pacifistiska illusioner” och fascism. I det tredje kapitlet, som handlade om störtandet av bourgeoisin och övergången till socialism, infogades nya underavsnitt om ”krigskommunism”, kampen mellan ekonomiska former och de ekonomiska blocken av arbetare och bönder. De två sista innehöll en analys av NEP, som dock inte nämndes vid namn. Frågan om NEP:s universella tillämplighet verkade lämnas öppen: man medgav att ”ju starkare infly-

¹ *Protokoll: Fünfter Kongress der Kommunistischen Internationale* (utan datum), ii, 512-30; Bucharins argument om NEP:s natur förebådade kontroversen med Zinovjev året därpå (se vol. 2, s 62-71).

² *Protokoll: Fünfter Kongress der Kommunistischen Internationale* (utan datum), ii, s 576.

³ Detta publicerades inte, men vad som verkar vara en stencilerad kopia av det finns bevarad (med sista sidan saknad) i New York Public Library.

⁴ *Protokoll: Fünfter Kongress der Kommunistischen Internationale* (utan datum), ii, s 1007-8; resolutionen finns också i *Internationale Presse-Korrespondenz*, nr 119, 16 september 1924, s 1569, och i *Pyatyi Vsemirnyi Kongress Kommunistitjeskogo Internatsionala* (1925), ii, s 66. Inga protokoll från kommissionens diskussioner publicerades, men vissa av dem återspeglas tydligt i en artikel av Thalheimer daterad den 30 juni 1924, som publicerades i *Bolsjevnik* nr 7-8, 15 juli 1924, s 14-20, och i *Internationale Presse-Korrespondenz*, nr 99, 1 augusti 1924, s 1276-8

⁵ För texten, se *ibid.*, nr 136, 18 oktober 1924, s 1796-810; *Pyatyi Vsemirnyi Kongress Kommunistitjeskogo Internatsionala* (1925), ii, s 66-86. [Programutkastet finns på svenska i dokumenten från [Kominterns femte kongress 1924](#), s 32-49]

tandet från småskalig privat egendom är, desto större blir den specifika tyngden av rent marknadsmässiga relationer med alla konsekvenser som följer av dem”. De största förändringarna gjordes i det sista kapitlet om sätt och medel för att uppnå ”proletariatets diktatur”. Ett nytt avsnitt lades till om strategi och taktik som behandlade den omtvistade frågan om ”delkrav”. ”Att vägra att ställa avancerade delkrav och övergångsparoller”, förklarades det, ”är oförenligt med kommunismens taktiska principer, eftersom det i praktiken dömer partiet till inaktivitet och skiljer det från massorna”. Det medgavs att varje parti måste formulera sina egna ”övergångsparoller” i enlighet med de särskilda omständigheterna. Men ”enhetsfrontens taktik och parollen om en arbetar- och bonderegering” beskrevs som ”en mycket viktig del av kommunistpartiernas taktik under hela den revolutionära perioden”. Genom att lättvindigt hoppa över kontroversiella frågor verkade en betydande enighet antligen vara inom räckhåll.¹ Under de fyra år som förflöt mellan den femte och sjätte kongressen inträffade dock många förändringar, och programutkastet skulle omarbetas grundligt innan det slutgiltigt antogs 1928.²

Diskussionerna om Kommunistiska ungdomsinternationalens [KUI] program pågick samtidigt och parallellt med diskussionerna om Kominterns program, vilket komplicerades av att KUI redan hade ett program som antagits vid dess första kongress i Berlin 1919,³ men som nu ansågs föråldrat. Vid KUI:s tredje kongress i december 1922 lade exekutivkommittén fram ett utkast till program som omdefinierade KUI:s relationer till Komintern och introducerade nya ämnen som inte ingick i det tidigare programmet, särskilt nödvändigheten av arbete i koloniala och halvkoloniala länder.⁴ Men eftersom diskussionen om Kominterns program hade skjutits upp till en senare kongress på Lenins initiativ, följde KUI ett liknande förfarande. Det programutkast som utarbetats av exekutivkommittén antogs provisoriskt för diskussion av ungdomsförbunden och lämnades för vidare övervägande vid nästa session av presidiet, som skulle ”besluta om programmets slutgiltiga form”.⁵ När KUI:s fjärde byråmöte hölls i juni 1923, omedelbart efter det utvidgade EKKI-mötet, nöjde man sig återigen med att följa den överordnade organisationens ledning och beslutade, precis som EKKI hade gjort, endast om införandet av ytterligare punkter i programmet.⁶ Ett år senare var läget fortfarande detsamma. KUI:s fjärde kongress lyckades inte mer än Kominterns femte kongress att nå en slutlig överenskommelse om sitt program, och antog en kort resolution som i princip godkände programutkastet i dess senaste form och uppmanade dess verkställande utskott och ungdomsförbund att diskutera det ”regelbundet och intensivt i pressen”.⁷

Lästips

På marxistarkivet finns flera andra texter (böcker och bokutdrag) från Carrs stora arbete om Den ryska revolutionen: [Ryska revolutionen 1917-1923, del 1](#) och [Ryska revolutionen del 3](#),

¹ Se dock en ytterligare artikel av Thalheimer i *Bolsjevik*, nr 10, 5 september 1924, s 12–18, där han kritiserar utkastet och klagar över att endast de ryska och tyska partierna hade bidragit till diskussionen.

² Resolutionen om omorganisationen av EKKI som antogs vid det sjätte utvidgade EKKI-mötet i februari-mars 1926 innehöll ett beslut om att inrätta en ”auktoritativ ständig kommission” för att övervaka programdiskussionerna inför den sjätte kongressen, som vid den tiden förväntades äga rum i februari-mars 1927. [[International Press Correspondence – Theses and Resolutions](#), s 651]

³ Se *The Bolshevik Revolution, 1917-1923*, vol. 3, s 398-9. [[Ryska revolutionen del 3](#), s 236]

⁴ *Bericht vom 3. Weltkongress der Kommunistischen Jugend-Internationale* (1923), s 168. [engelska: [Report and Resolutions of the Third Congress on the YCI Program](#)]

⁵ *ibid.*, s 270.

⁶ [Resolution and Theses of the Fourth Bureau Session of the YCI](#) (Berlin, 1923), s 17–18; för diskussionen vid det tredje utvidgade EKKI-mötet, se s 4 ovan.

⁷ *Die Beschlüsse des IV. Kongresses der KJI* (1924), s 63. [engelska: [Resolutions of the Fourth Congress](#), s 83]

[Mellan Lenin och Stalin, Personligheter](#) (ur *Socialism in one Country* del 1), samt [Oktobers lärdomar](#) och [Debatten om "socialism i ett land"](#) (ur *Socialism in one Country* del 2).

Om Kominterns program:

Alexander Vatlin: [Programdiskussionen i Kommunistiska internationalen](#)

Tidsdokument:

Lenin: [Utkast till resolution för Kominterns fjärde kongress i frågan om Kommunistiska internationalens program](#) (1922)

[Teser och resolutioner antagna vid Kominterns 5:e kongress 1924:](#) ”Kommunistiska Internationalens program” och ”Resolution till programfrågan”.

Sjätte Kominternkongressen 1928:

Josef Stalin: [Om Kominterns program](#) (1928)

August Thalheimer: [Kommunistiska Internationalens strategi och taktik](#)

Leo Trotskij: [Tredje internationalen efter Lenin](#) (kritik av programförslaget)

[Kommunistiska internationalens program, antaget vid KI:s 6:e kongress 1928.](#)